

MAKT OCH UNDERORDNING I ARBETSLIVET

PM i Sociologi GR (A)

Delkurs 4 – Arbetslivssociologi

Examinationsuppgift #4 – Tillämpning

Publicerat och inlämnat 2009-06-07

5054 ord inklusive rubriker

Peter Axelsson

<http://www.peterA.se>

Institutionen för samhällsvetenskap

Mittuniversitetet VT09

Inledning

Denna rapport är en uppgift för A-kursen i Sociologi, och består i att välja en eller flera artiklar som belyser aspekter av arbetslivet enligt frågeställningen makt och underordning. Utifrån artiklarnas innehåll ska en analys göras utifrån perspektivet intersektionalitet, det vill säga en studie av artiklarna där variablerna kön, klass och etnicitet tillämpas för analys av makt och underordning i arbetslivet. Som stöd för analysen krävs att jag använder tillämpliga delar av kurslitteraturen (*Sociology at work*, *Maskuliniteter* och *Kors & Tvärs*), och jag behöver sannolikt också använda material från övrig kurslitteratur för att kunna täcka in alla aspekter.

Det första steget var svårare än vad jag kunnat föreställa mig. Det var en utmaning att hitta en artikel som var lämplig att analysera, och som inte gav en alltför enkel problematisering, men som inte heller var för komplex och gav en för stor utmaning på den korta tid jag hade på mig att genomföra arbetet. En fascinerande stor andel av artiklarna som jag läste i mitt sökande var singel-perspektiv-orienterade. De behandlade antingen genus som en enskild faktor i lönebildning och chefsposition, eller så tog de upp etnisk särbehandling vid rekrytering och karriärsteg, men väldigt sällan upplevde jag att artiklarna hade någon flerdimensionell inriktning där olika maktrelationer beskrevs i samma artikel. Därför valde jag inte endast en utan ett flertal artiklar som tillsammans fick bilda ett underlag som kunde analyseras tillsammans.

Jag ville också göra ett försök att hitta en intersektionell inriktning som stämmer med min nybildade uppfattning om det fantastiska med att blanda perspektiven och att hitta ny kunskap i korsningarna mellan skilda maktrelationer. På samma sätt som det kan skapas nya fantastiska möjligheter, så kan också oväntade konsekvenser uppstå i intersektionerna mellan olika maktfaktorer avseende jämlikhet och diskriminering.

Vad är makt?

Den här rapporten analyserar artikelinnehåll ur perspektivet makt och underordning i arbetslivet, vilket föranleder frågan enligt rubriken ovan. Jag har under mina arbetsår som chef stött på makt i otaliga situationer, och lärt mig hur jag förhåller mig till makt, både när jag besitter och utövar den i olika sammanhang och när jag stöter på den i form av andras agerande och påverkan. Det har varit en intellektuell resa i det sunda förnuftets tecken, men under A-kursen i sociologi har jag också tagit del av det vetenskapliga perspektivet på makt. Att olika människor har olika grad av frihet, dvs. att möjligheterna att handla är ojämnt fördelade (Bauman, 2001:89) har varit en naturlig del av mina egna upplevelser. De som har fler resurser tillhanda, och därav fler valmöjligheter, har följaktligen också mer makt. Resurser har i mitt fall varit av väldigt olika

slag. Antingen organisatorisk beslutsrätt över pengar och arbetsuppgifter i form av ett tilldelat chefskap, eller styrka och kompetens i grupper som ska arbeta tillsammans. Inställningen till sig själv och sin egen förmåga, självinsikt och självkänsla, utgör också resurser som påverkar den makt jag besitter i olika situationer, mycket spännande.

Makt är möjliggörande, och det betyder att maktlöshet är hindrande och innebär att jag minskar på mina förhoppningar om ett positivt resultat från mina framtida handlingar. Maktlöshet kan, som vi ska se senare, vara grunden till ohälsa och turbulens i samhället. Baumans modeller för hur auktoritet legitimeras (Bauman, 2001:93) är på många sätt intressanta men ligger utanför omfattningen av den här rapporten.

De värden som styr oss och som påverkar oss när andra utövar sin makt mot oss är dessutom inte alltid uppenbar och synlig för de deltagande människorna varken de som besitter makten eller de som påverkas av den. (Bauman, 2001:91) Det är en mycket viktig aspekt i diskriminering eller ojämlikhet eftersom det påverkar hur vi kan arbeta med förändringar och förbättringar och spelar en central roll i denna rapport.

Vad är ett intersektionellt perspektiv?

Det intersektionella perspektivet innebär en analys baserad på flera maktrelationer samtidigt. Maktrelationer kan vara av olika typer, t.ex. genus, etnisk härkomst, klass, sexuell läggning, hälsa, religion, funktionshinder osv. (Gunnarsson, 2006:18f). Deras enskilda påverkan på samhället och dess aktörer kan studeras med respektive maktrelation i blickfånget. Studier i män och kvinnors olika situation ger t.ex. genusforskare en ökad förståelse i könets påverkan på individers och institutioners beteende. Men vi människor och de samhällen vi lever i är mer komplexa än att vi hittar förklaringarna i en enskild maktrelation, vilket gett upphov till det intersektionella perspektivet där vi analyserar situationer med flera maktrelationer i samverkan. Vi studerar deras samband, deras förändrade profil i olika kontexter och deras förändring och inbördes relation över tid. Likt skärningspunkter mellan individuella utvecklingsspår och samhällskulturella strömningar som skapar oväntade effekter och genomgripande innovationer när vi lyckas hitta dit (Johansson, 2005) ger intersektionella kombinationer upphov till slutsatser som inte alltid går att komma fram till med hjälp av undersökningar i de enskilda maktrelationerna var för sig, och istället får vi mångfacetterade effekter i samspel (Gunnarsson, 2006:301). Hur människor i dessa olika kategorier samspelar är inte heller uppenbart på förhand. Det kan finnas naturliga kopplingar och känsla av lojalitet på flera olika plan i maktrelationer som inte framgår utan djupare analyser, t.ex. kan kvinnor känna mer lojalitet med andra kvinnor oavsett etnisk bakgrund, (Hylland Eriksen, 200:170).

Underlag – Undersökta artiklar

De artiklar som jag valt ut att analysera visar att grupper i arbetslivet blir diskriminerade och särbehandlade. Artiklarnas problemställningar visar sig i korsningarna mellan de olika ojämlikhetsgrunderna, för det räcker inte med ett problem som handlar om kvinnors lägre löner eller om rekryteringsdiskriminering av utlandsfödda. Den här rapporten behövde problem som är komplexa och sammansatta av flera problemområden. Därför antog jag utmaningen att göra en intersektionell analys av flera artiklar med var för sig skilda utgångspunkter och syften.

Invandrade kvinnor mår sämst på jobbet [Jämsides]

Arbetslivsinstitutets seminarium ”Invandrade kvinnors hälsa och arbetsvillkor” var underlag till en artikel av Anneli Tillberg, publicerad i Jämsides nr 2 2008. En av slutsatserna under seminariet var att invandrade kvinnor är överrepresenterade i yrken med sämre arbetsvillkor, bristfällig arbetsmiljö och liten makt över arbetssituationen. Därför är de också sjukskrivna i högre grad än invandrade män och kvinnor med svensk etnisk bakgrund. Sharareh Akhavan, forskare på Arbetslivsinstitutet, har gjort en studie i Botkyrka kommun med syfte att öka kunskapen om orsakerna till den höga sjukfrånvaron bland invandrade kvinnor. Det var flera faktorer som påverkade de invandrade kvinnornas hälsa. Förutom att många av dem jobbade inom yrken som har låg status och lön, exempelvis lokalvård, var också flera av dem ensamstående mödrar och ofta tvungna att jobba mer än heltid för att klara sig. Den fysiska och psykiska arbetsmiljön var hård, det fanns små möjligheter att påverka yrkessituationen genom till exempel flexiblare arbetstider eller friskvård och kvinnorna upplevde hög stress.

Aleksandra Ålund, forskare på Linköpings universitet, har studerat invandrade kvinnor som jobbat vid löpande bandet på Volvo. De var bundna vid sina arbetsplatser och fick efter en tid belastningsskador medan de kvinnor som jobbade vid det löpande bandet och samtidigt var födda i Sverige fick möjlighet att byta arbetsuppgifter efter ett tag. I medierna och i samhället i stort hade man många förklaringar till de höga sjukskrivningstalen; man påstod att kvinnorna längtade hem, att det berodde på kulturella orsaker eller rentav biologiska orsaker – de var ”programmerade” svagare. Enligt Ålund finns det en föreställning om att invandrare ska få jobb som motsvarar deras kvalifikationer, men det blir inte så. Invandrare är tre gånger så ofta arbetslösa som svenskar, vilket inte motsvarar någon differens i utbildningsnivån. Om inte samhället gör fler insatser, kommer vi att få samma situation i Sverige som i Frankrike, med upplopp i förorten för dagens unga invandrare kommer inte att acceptera diskrimineringen, enligt Aleksandra Ålund.

Invandrarkvinnors ohälsa beror på diskriminering [Fria Tidningen]

Karin Svanebro skrev 22 september 2006 i Fria Tidningen om Arbetslivsinstitutets forskningsrapport att invandrade kvinnors ohälsa inte beror på 'kulturella skillnader' som man tidigare trott, utan istället bland annat på att kvinnorna hamnar i okvalificerade arbeten och blir diskriminerade på arbetsmarknaden, både som invandrare och kvinnor. Dessutom visar rapporten att många invandrarkvinnor fastnar i okvalificerade arbeten utan möjligheter att byta jobb eller att kompetensutveckla sig. En del har flera jobb för att få ekonomin att gå ihop.

Våld i hemmet, obetalt hemarbete och det största ansvaret för barn är andra orsaker till hälsoförsämring, liksom trauman och avsaknaden av sociala nätverk. Efter tio år har de flesta invandrade kvinnor lyckats övervinna ohälsfaktorer i hemmet eller andra traumatiska händelser. Men andra faktorer för ohälsa som arbetslöshet, diskriminering och rasism bestod även efter tjugo år i Sverige. Fortfarande efter tjugo år upplever invandrade kvinnor problem på arbetsmarknaden med otrygga anställningar och känner sig diskriminerade. De som kommer från arbetarklass lyckas nästan aldrig med klassresan till medelklassen, och de som kommer från en medelklass i sina hemländer lyckas inte alltid med att ta sig tillbaka dit, och de få som gör det behöver tjugo år på sig för att lyckas.

LO-ekonom vill minska arbetarklassen [suntliv.nu]

I en artikel publicerad på suntliv.nu den 3 mars 2008 skriver Louise Hertzberg om LO-ekonomen Dan Anderssons och kollegan Jenny Lindblads rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden och hur den styrs av kön, etnicitet och klass. Etnicitet spelar stor roll för chansen att få arbete, men det gäller framför allt de som konkurrerar om mindre kvalificerade jobb. Vid en jämförelse mellan 30-åringar med svensk högskoleutbildning var skillnaderna i tillgång till arbete små mellan de med utländsk bakgrund och inte. Samtidigt finns det ett tydligt klassamband när det gäller att läsa vidare. De flesta med utländsk bakgrund som studerar vidare har föräldrar med högskoleutbildning, så klasstillhörigheten har stor betydelse. När det gäller kvinnors högre utbildning ger den inte tydligt utdelning på arbetsmarknaden. Enligt rapporten är var tredje kvinna överutbildad, alltså har ett yrke där man inte får användning av sin utbildning. Det betyder inte att man kan dra slutsatsen att kvinnor utbildar sig för mycket, utan snarare att det istället handlar om att kvinnors kapital, i form av utbildning, inte tas tillvara.

Anderssons och Lindblads resonemang utgick från att fler högskoleutbildade gör att det blir färre som slåss om de mindre kvalificerade jobben. Det gör i sin tur att lönerna inte pressas ned för de mindre kvalificerade jobben. Men det blir inte någon minskning av arbetarklassen när

kvinnorna inte får utdelning för sina högskolestudier. I rapporten framgår också att många av de högtbildade kvinnorna jobbar deltid. Deltidsarbetet har generellt ökat bland unga, och särskilt bland unga kvinnor. Det kan inte bara förklaras med att flera studerar, utan det verkar som att många kvinnor blir kvar i deltidarbete hela livet, enligt Lindblad och Andersson.

Ingen lön för mödan [Dagens Nyheter]

Sociologen Wojtek Kalinowski skrev i DN 21 maj 2009 en artikel om en ny otrygg arbetsmarknad i Europa som är på väg att skapa en ny grupp människor som han kallar *working poor*. Grunden till artikeln är en rapport *Low-wage work in France* skriven av franska forskare och ger upphov till en grupp människor som stämplas som de *otrygga*. Denna grupp har ofta tillfälliga jobb som är lågkompetensyrken, de är lågt avlönade och kämpar för att samla ihop strötimmar till minimilön för att kunna överleva och försörja sin familj. Det spelar i dessa fall ingen roll att de uppbär den lagstadgade minimilönen, så kallad *Smic*, för de har så få timmar att de inte når upp till en tillräcklig månadslön, och det leder dem därför till fattigdom, *working poor*. Gruppen otrygga befolkas ofta av kvinnor, men också av unga och invandrare.

Arbetslöshet en orsak till kravallerna [Dagens Nyheter]

DN publicerade den 20 december 2008 en artikel på temat turbulens i förorterna där artikelförfattaren Anders Hellberg intervjuade unga boende i Rosengård. Adrian Kaba, en ung socialdemokratisk Malmöpolitiker kommenterar ”*Här trängs folk i eländiga lägenheter som ingen underhåller, och ingen får jobb. Då är det klart att människor anser sig diskriminerade, det är inte ett människovärdigt sätt att ta emot människor som kommer till Sverige. Kravallerna här i Rosengård beror på arbetslöshet och trångboddhet i eländiga lägenheter, men också på grupper som kommer utifrån och uppviglar våra ungdomar.*”

Adrian Kaba är själv ett exempel på hur svår bostads- och arbetssituationen för invandrare är i Malmö. Han har läst statskunskap på universitetet, uttrycker sig väl och har politiska meriter, men får inga jobb, bara "*tack för visat intresse*". "*Jag har kanske fel namn. Det finns ingen arbetsmarknad för invandrare i Malmöområdet.*", kommenterar Adrian. När välutbildade personer som Adrian Kaba inte får jobb så är det närmast omöjligt för andra ungdomar i Rosengård med sämre utbildning och sämre språkkunskaper, konstaterar Hellberg.

Resultat

De artiklar som sammanfattats ovan visar på ett antal samband och kopplingar som samverkar och ger ett antal effekter, och det krävs en intersektionell analys för att hitta kombinationerna

mellan genus, klass och etnicitet. Utöver den följande analysen av underlaget föddes många idéer och infallsvinklar på hur vi kan arbeta med förbättringar utifrån det vi lärt oss av Bauman om den bristande medvetandenivån hos oss människor när vi interagerar med andra människor (Bauman, 2001:91).

Intersektionell analys

Artikeln *Invandrade kvinnor mår sämst på jobbet* konstaterar att invandrarkvinnor har sämre arbetsvillkor, bristfällig arbetsmiljö och liten makt över arbetssituationen. Det innebär att de är sjukskrivna i högre grad än både invandrade män och svenska kvinnor, och de behöver ofta ha flera jobb för att klara sig. Ofta har det legat myter bakom förklaringar till sjukskrivningar, vilket försvårat både förståelsen för orsakerna och åtgärderna för att rätta till missförhållandena. Invandrare är också tre gånger så ofta arbetslösa som svenskar, och rapporter visar att lönen för utrikes födda är 86% av lönen för inrikes födda (Gunnarsson, 2006:305), vilket ytterligare påverkar. Enligt artikelförfattarna finns risk för upplopp i förorterna där dagens invandrare inte accepterar ojämlikheterna. Nästa artikel, *Invandrarkvinnors ohälsa beror på diskriminering* stöder tesen att det inte är kulturella skillnader som orsakar invandrade kvinnors ohälsa, utan okvalificerade arbeten, bristande arbetsmiljö och diskriminering på arbetsmarknaden, både som kvinnor och som invandrare. Annan forskning har bekräftat detta och visat på samband mellan etnisk diskriminering, ohälsa och hög sjukfrånvaro (Gunnarsson, 2006:308). Dessutom finns det risk för att den rasism som man konstant och repetitivt utsätts för internaliseras och blir en del av den egna självbilden. Att se sig som mindre värd kan ge negativa effekter på hälsan (Gunnarsson, 2006:308). En del har flera jobb för att få ekonomin att gå ihop, och det är nästan omöjligt att göra klassresan till mellanklass oavsett utbildningsbakgrund, utan dessa kvinnor blir bundna till lågavlönade och lågkvalificerade arbeten på deltid. Just arbete på deltid kan ses som en dold arbetslöshet (Edgell, 2006:118) med dess allvarliga sociala konsekvenser. Begreppet *underemployment* beskriver just detta fenomen, och Edgell konstaterar att det dels drabbar lägre klasser, kvinnor och etniska grupper och dels driver människor till fattigdom och ohälsa på samma sätt som arbetslöshet.

Med nästa artikel, *LO-ekonom vill minska arbetarklassen*, för vi in diskussionen om utbildning och kampen om arbete. Den beskriver att etnicitet påverkar kampen om mindre kvalificerat arbete, men att skillnaden i tillgång på arbete mellan svenskar och invandrare bland dem som har högskoleutbildning var liten. Däremot hade högutbildade kvinnor svårt att få jobb som svarade mot deras utbildning och kompetens, och dessutom finns ett tydligt samband mellan klass och etnicitet som gör att färre unga kvinnor med invandrarbakgrund läser på

högskola. Eftersom undersökningen handlade om Sverige där vi arbetar mer och mer med tjänster och högkompeteneta arbeten verkar detta som en paradox, och i ett samhälle som utvecklas mot *upskilled work* (Edgell, 2006:71) borde det finnas plats för fler kvinnor även i högskolekrävande jobb, och att frånvaron av dessa innebär ett allvarligt problem. Detta ger effekten att unga kvinnor med invandrabakgrund antingen de läst på högskola eller ej, kämpar i konkurrens om de arbetarjobb som finns vilket driver ner lönerna och ger sämre arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter. Det i sin tur riskerar att ge deras barn sämre förutsättningar för högre utbildning och stimulerande arbete. Vi riskerar att få en spiral av utanförskap som präglas av ojämlikhet och diskriminering samt besvärliga levnadsförhållanden. I *Ingen lön för mödan* definierar Wojtek Kalinowski en ny grupp människor, *working poor*, som präglas av just dessa kriterier. Det är en ny samhällsklass med tillfälliga jobb, låg kompetens, lågt avlönade arbeten och dåliga arbetsmiljöer. Gruppen otrygga befolkas ofta av kvinnor, men också av unga och invandrare, så som vi sett i artiklarna ovan. Till skillnad från Stephen Edgell, som med oro ser utvecklingen att '*low paid and insecure work*' (Edgell, 2006:198) blir en möjliggörare för den industriella kapitalismen att flytta till länder med lägre utvecklingsgrad, så sker detta i Sverige just nu. I olika kanaler, och i den inledande artikeln *Invandrade kvinnor mår sämst på jobbet* spekulerades det att, i likhet med centraleuropeiska städer, även svenska förorter kommer att uppleva oroligheter och upplopp där dessa utsatta grupper samlas. I bl.a. Rosengård har vi sett exempel i Sverige och *Arbetslöshet en orsak till kravallerna* är ett exempel på artikel som berättar att arbetslöshet och trångt och dåligt boende gör att människor i invandratäta förorter känner sig diskriminerade och utsatta. Unga välutbildade människor med invandrabakgrund får inga jobb vilket skapar en svår situation för många. De kvinnor och barn, som på det här sättet står utanför arbetslivet har ingen egen klassposition, utan ärver mannens (Kaspersen, 2007:451), vilket innebär ett ytterligare svårare steg att ta sig ur situationen. Det utnyttjas enligt den intervjuade av olika krafter till att skapa oro och kravaller som riktar sig mot samhället och dess företrädare, främst polis och ordningsmakt. Våldet och motsättningarna löser inga problem, möjligen belyser de dem, och utan förbättringar kommer dagens unga invandratjejer att forma nästa generations kvinnor på samma sätt som de blivit socialiserade in i en underordnad position i det svenska samhället och spiralen fortsätter nedåt. En spiral som leder nedåt med små möjligheter för kvinnor med invandrabakgrund att själva förändra sin livssituation.

Kombinationen av byråkratier med rationellt handlande där alla ska agera enligt sin *officiella kapacitet* (Bauman, 2001:70f), och den påverkan som värderingar, vanor och etiska handlingsmönster som varje individ socialiserats till, innebär en form av intersektionell

smältdegel avseende problem med ojämlikhet och diskriminering i arbetslivet. Å ena sidan, som Anders Neergaard beskriver (Gunnarsson, 2006:168-169) så känner chefer till de policys och riktlinjer avseende jämlikhet och jämställdhet som ska styra deras arbete, men å andra sidan påverkas de ofta omedvetet av samhällets kulturella krafter som formar och styr dem och får dessa till synes rationella chefer att fatta beslut som går emot logik och regler. Ser vi på detta etnometodologiskt så är människor, även om de uppfattas som rationella, väldigt praktiska och löser sina problem på det sätt som för dem ger det bästa resultatet, och utför inte sina handlingar med rationell logik (Ritzer, 2008:387). Det blir ett hinder för dem som arbetar med strukturella åtgärder för att komma till rätta med ojämlikhet och diskriminering. För trots att vi vet att det är fel, så är många tysta i fikarummet när någon pratar nedsättande om homosexuella eller andra utsatta grupper (Gunnarsson, 2006:332) för att det där och då är riskabelt att säga något. Ser vi på detta ur Webers handlingstypologiska teori (Engdahl & Larson, 2006:40ff) så är ju tre av de fyra handlingsmönster i stor utsträckning oreflekterade och svåra att påverka med hjälp av riktlinjer eller lagar.

Med Connells teori om den hegemoniska maskuliniteten (Connell, 2003:115ff) som innehåller flera sociala faktorer som tillsammans beskriver hur män dominerar samhällets olika utrymmen till förmån över kvinnor och andra som inte ingår i den hegemoniska gruppen, t.ex. homosexuella, får vi ytterligare en analysmodell. Hegemoni är kulturell dominans i samhället som helhet, och bygger på allmänt accepterade praktiker som tillsammans exekverar en ordning som fördelar makt och resurser ojämnt mellan olika grupper (Connell, 2003:116). Connell beskriver detta med maskulinitet i fokus, men hegemoni kan användas som ett allmänt begrepp för alla, över tiden föränderliga, konstitutioner av beteenden, värderingar och attityder som innebär överordning för en grupp och underordning av en annan grupp. I vårt fall passar det in i artiklarnas beskrivningar av problem med diskriminering och utstötning av invandrarkvinnor, speciellt unga, i arbetslivet. Det behövs inga lagar som stöder hegemonin, det är snarare så att hegemonin kan existera trots lagmässiga försök att motverka dess effekter. Det innebär att i vårt exempel finns en öppet känd och accepterad hegemoni som ger infödda svenskar större makt och möjligheter till frihet än de utrikes födda och deras barn. Vi är många som enligt Connell har '*delaktighet i det hegemoniska projektet*' (Connell, 2003:117). I de fall dessa samverkar, till exempel kvinnor, födda utanför Sverige eller Norden och som är unga kan alla ojämlikheter adderas och förstärkas, och enligt idén om intersektionell analys så kan det uppstå andra oväntade effekter, som att det generellt sett inte finns skillnader i möjligheter att få jobb för unga med högskoleutbildning mellan infödda och invandrade svenskar, men att unga

invandrarkvinnor påverkas av att kvinnor i allmänhet är överkvalificerade och att invandrare har svårare att göra klassresorna och överhuvudtaget utbilda sig på högskola om inte föräldrarna har högskolebakgrund eller arbetar med mer kvalificerade arbetsuppgifter och tillhör medelklass eller högre. Om vi går tillbaka till etnometodologins tes att människor inte är reflekterande, självmedvetna och kalkylerande utan istället, som Alfred Schutz konstaterar, handlar automatiskt och oreflekterat (Ritzer, 2008:390) så påverkar ju den hela hegemonins utveckling. Om människor reflekterade mer, hade djupare självinsikt och gjorde fler kalkyler över sina handlingar så skulle vi kunna bryta de hegemoniska mönstren inom både genus, etnicitet och klass och komma bort från de orättvisa fördelningarna av resurser som vi ser i samhället idag, och slippa de konsekvenser av ohälsa, fattigdom och eventuella kravaller och oroligheter som kan bli konsekvenserna.

Slutsatser och åtgärder

Jag är intresserad av en teori och en praktik som visar hur vi kan komma till rätta med problemen, vilket är en stark drivkraft bakom mina sociologistudier. Könsdiskriminering i form av sexuella trakasserier, vilket är mer representerat hos utrikes födda kvinnor, kan förhindras genom att förändra arbetsorganisationens struktur och införa sanktioner mot denna typ av beteende (Gunnarsson, 2006:307). Jag tror att det är en förutsättning, men att det inte alls är hela sanningen. På samma sätt som rekryterande chefer känner till policys och riktlinjer för jämlikhet och diskriminering men har svårt att exekvera dessa, är sanktioner som inte förstås och efterlevs av chefer eller medarbetare inte något effektivt recept annat än att ämnet kommer upp på dagordningen i ledningens kommunikation ut i organisationen. För att efterleva och nå upp till målen krävs andra insatser. Å ena sidan går det att kvotera och skapa lagar och motverka struktur med annan och ny struktur men jag tror att det är starkare att föra dialoger och försöka förändra kulturen och handlingsmönstren. Det ger större effekt men kräver mer kraft och längre tid.

Bildt, Martinsson och Robertsson beskriver angreppssätt med forskargrupper som låter väldigt intressant (Gunnarsson, 2006:347). I deras text om normativiteter ger de förslag på hur vi på allvar ska kunna använda intersektionella perspektiv i vår forskning, och ser forskargrupper som har gruppintervjuer som ett sätt att få en bredare förståelse för alla de komplexa inslag som bygger upp mänskliga relationer. Lena Karlqvist sammanfattar erfarenheter utifrån en studie om hälsofrämjande insatser i kommunen, där klass genus och etnicitet stått i fokus, och pekar på åtgärder som fungerat och gett bra resultat (Gunnarsson, 2006:297). Hennes första förslag var att arbeta med coachning av chefer och hälsoinspiratörer

ger förändring på lång sikt. Enligt mina egna erfarenheter gäller inte detta endast hälsofrågor utan områden i den totala verksamheten. Hennes andra förslag var att chefer måste fortsätta dialogen med medarbetarna för att prata om organisation och livsstil i samverkan. Det stärker mina egna erfarenheter att dialog och mänskliga möten är så mycket mer effektiva än ansiktslösa monologer som PM, mejl eller liknande.

Sammanfattning

Vi människor är inte logiskt och målstyrt rationella utan drivs av värderingar och känslor som socialiserats i oss under många år. Vi är dessutom oreflekterade och har bristfällig självinsikt. Det gör att vi agerar fördomsfullt och i många fall rent av diskriminerande. Under denna rapports resa genom några artiklar inom ämnet kvinnor med invandrabakgrund i arbetslivet blir konsekvenserna av våra handlingsmönster tydliga. I samhället ser vi hur en kategori människor behandlas illa. Unga kvinnor med invandrabakgrund har en svår situation med lågavlönade och lågkvalitativa jobb på deltid med dåliga arbetsvillkor och ohälsa som ett resultat, och de kommer att få det än svårare att både försörja sig rent materiellt och att uppfylla sina personliga utvecklingsmål. Däremot så gör den stora massan av medborgare väldigt lite för att åtgärda problemen, utan lockas snarare in i enskilda diskussioner för att försvara sitt eget diskriminerande agerande med försök till logiska argument (Gunnarsson, 2006:170).

Det intersektionella perspektivet har visat sig fungera väldigt bra i arbetet med artikelinnehållet och har gett möjligheter att knyta ihop de olika inriktningarna och hitta forskningstrådar som går tvärs igenom artikelmaterialen. Däremot så har det varit svårt att hitta några unika slutsatser som visat sig i korsningarna mellan de olika maktrelationerna. Att kombinationen mellan

- a) unga högutbildade kvinnor som inte får tillräckligt avancerade jobb
- b) invandrare utan högskoleutbildade föräldrar söker i mindre grad till högskola
- c) kvinnor med invandrabakgrund har svårt att få arbete

gör att unga kvinnor med invandrabakgrund har en extra utsatt position är lätt att komma fram till. Hur vi ska hitta åtgärderna för att förändra samhället så att deras situation förbättras är dock inte lika enkelt, men jag är övertygad om att det kommer att behövas ett intersektionellt angreppssätt, och det har varit en viktig lärdom i arbetet med den här rapporten.

Mycket av vårt beteende och handlande när vi deltar i det dagliga relationsorienterade spelet sker omedvetet. När obehagliga situationer uppstår så agerar vi, som Goffman beskriver det, med ömsesidig förlägenhet och febrilt försöker vi att upprätthålla vår självbild, ett

upprätthållande av självet (Kaspersen, 2007:160) vilket går det svårt att fånga ögonblicket och agera för förändring. Om vi kan tydliggöra och utveckla vårt *själv* så får vi underlag att agera annorlunda nästa gång, med reflektion och självmedvetenhet och kanske med några mer genomtänkta kalkyler. Med egna erfarenheter vet jag att det här går att uppnå genom reflektion och dialog tillsammans, med omedvetna diskriminerare och till automatisk underordning socialiserade diskriminerade i samma samtal. Här bär jag på en stark motivation att få jobba med sociologisk praktik för att med teori och forskning som underlag kunna arbeta praktiskt för att åstadkomma förändringar och utveckling av människor och samhälle.

Vetenskaplig reflektion

Det sociologiska vetenskapsområdet är oerhört fascinerande. Vår forskning påverkar ju den världsbild som vi själva forskar på. Till exempel förstärker begrepp som vi använder uppfattningen av den gräns som definierar den grupp människor som vi tycker att det är något speciellt med. Vi hjälper till att slå fast invandrargränsen genom att forska om den. Vi ser andra, definierar dem och påverkar dem att inta sin roll och ojämlika position (Kaspersen, 2007:454) genom att betrakta och berätta om de gränser som vi identifierar.

Hur vi definierar begreppen som ska kategorisera de fenomen som vi ska studera är alltså mycket intressant. Vad innebär det att ha annan etnisk bakgrund – född i annat land, föräldrar födda i annat land, en förälder född utanför Sverige, rötter utanför Norden osv.? Vad innebär det att vara kvinna – heterosexuell kvinna, homosexuell kvinna, gift eller ogift, mamma eller barnlös osv.? Vad är ett funktionshinder och när kan vi betrakta det som grund för diskriminering? Finns det överhuvudtaget någon objektiv kategorisering av grunder för diskriminering eller är det upp till den diskriminerade individens egen upplevelse att definiera de kriterier och perspektiv som orsakat felfördelningen eller den ojämlika behandlingen?

Dessutom är tolkningen av dessa perspektiv påverkad av samhällets utveckling (Kaspersen, 2007:449ff) och eftersom varje period skapar sina tolkningar utifrån rådande kulturella föreställningar och intellektuella debatter så blir vår forskning och våra vetenskapliga definitioner påverkade av den rådande diskursen i samhället men också en stark och bidragande kraft som driver utvecklingen framåt. Vi är elever och forskare av dagens struktur och kultur och samtidigt dess lärare och normgivare.

Ingen av artiklarna berörde de utrikes födda kvinnornas hemmamiljö. I förbigående meningar pekades på våld i hemmet eller andel av hemarbete, men i stor utsträckning handlade artiklarna om diskriminering från den tydliga maktposition som dessa artikelförfattare ofta var en del av. Genom obetalt arbete hjälper ju kvinnor till så att mannen (läs hetero, infödda,

medelålders, friska) kan ha lönearbete på heltid med övertid vilket ger ekonomiska fördelar, politisk makt osv. (Kaspersen, 2007:454) men detta behandlades ej. Artiklarna beskrev också *dem* i termer av den grupp som var utsatt och hade det svårt och som diskriminerades, sällan i termer av *vi* eller *oss* (Gunnarsson, 2006:178). På ett sätt är det positivt att det kulturella perspektivet undveks, eftersom det finns många fördomar om hur invandrade kvinnor lever och hur deras kultur och religion och parrelationer påverkar deras insatser på arbetsmarknaden (Gunnarsson, 2006:185-202). Däremot så är det synd att inte det kunde få vara en viktigare del för att göra sig kvitt med fördomarna, och kanske visa på de krafter och initiativ som finns.

Det gäller att ha detta med sig i analyserna och publiceringen av vårt vetenskapliga material med insikten att vi är starka bärare av det befintliga likväl som det nya. Som jämlikhetsintresserad chef har jag under åren insett att det finns ett tydligt diskriminerande uttryck i många studier och rapporteringar. Utan empiriska belägg, tiden har varit för knapp, så är dock min uppfattning att vi i t.ex. genusjämförelser ofta använder mannen som måttstock. Vi jämför alltid den diskriminerade parten som avvikande jämfört med den normerande parten. Det innebär att kvinnor alltid har lägre lön än män, invandrare har svårare att få jobb än svenskar, unga har högre arbetslöshet än äldre osv. Genom vår forskning och våra statistiska analyser kommunicerar vi ständigt en total bekräftelse på att dessa utpekade grupper (som blir än mer tydliga genom vår forskning) är avvikande (Gunnarsson, 2006:178). Detta bör påverka vårt språk och våra analyser så att den bild vi forskare kommunicerar är så objektiv som det krävs av en vetenskaplig rapport.

Referenser

- Bauman, Z och May, T. (2001). *Att tänka sociologiskt*. Göteborg: Korpen
- Connell, R.W. (2003). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos
- Edgell, S. (2006). *The sociology of work*. London: SAGE
- Engdahl, O & Larson, B (2006). *Sociologiska perspektiv*. Studentlitteratur
- Gunnarsson, E (red.). (2006). *Kors & Tvärs*. Stockholm: Normal Förlag
- Hylland Eriksen, T. (2002). *Ethnicity and Nationalism*. London: Pluto press
- Johansson, F. (2005). *Medicieffekten*. Bookhouse Publishing
- Kaspersen, L.B. (red) & Andersen, H. (2007). *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur
- Marx, K. (1865). *Lön, pris och profit*. <http://www.marxists.org/archive/noneng/svenska/mforum/bokarkiv/0013.htm>
- Ritzer, G. (2008). *Sociological Theory (7th ed)*. New York: MacGraw-Hill.